

РЕЗЮМЕ

А. А. Беседина Предпосылки возникновения национальной сети школ содействия здоровью.

В статье исследуются предпосылки возникновения Национальной сети школ содействия здоровью. Проанализирована нормативно-правовая база, направленная на обеспечение здорового образа жизни в школах Украины. Акцентируется внимание на необходимости организации школ содействия здоровью, их готовности к участию в проекте.

Ключевые слова: *здоровье, сохранение здоровья, формирование здорового образа жизни, ценностное отношение к здоровью, школы содействия здоровью, сеть школ, Национальная сеть школ содействия здоровью, Европейская сеть школ содействия здоровью.*

SUMMARY

A. Besedina. Peculiarities of national network schools location to health creation.

The peculiarities of location of National schools network to health creation is shown out. The normative – low base towards healthy life style in Ukraine is analyzed. The attention the needs of healthy schools organization, their activities to participation in the project is payed out.

Key words: *health, health creation, formation of healthy life style, valued attitude towards health, schools of assistance a health, network of schools, Nation Network of Health Promoting Schools, European Network of Health Promoting Schools.*

УДК 37.018.32.034

О. М. Ващенко

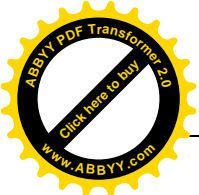
Педагогічний інститут Київського
університету імені Бориса Грінченка

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ І НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧНІВ 1–4 КЛАСІВ

В статті розкриті особливості створення моделі для підвищення ефективності управління педагогічним процесом з формування вмінь і навичок здорового способу життя молодших школярів. Зроблено характеристику загальних педагогічних принципів та специфічних принципів формування у молодших школярів умінь та навичок здорового способу життя.

Ключові слова: *здоровий спосіб життя, модель, молодші школярі, принципи, система, педагогічне моделювання.*

Постановка проблеми. Підґрунтям здоров'язберезувального навчально-виховного процесу сучасної початкової школи має бути створення педагогічної моделі формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів як цілісного цілеспрямованого процесу сприяння дитині в усвідомленні нею здоров'я та залученні її до процесу власного здоров'я.

Аналіз актуальних досліджень. Розробляючи модель, ми враховували основні теоретичні положення щодо моделювання досліджуваного об'єкта, запропоновані К. Ю. Бабанським [1].

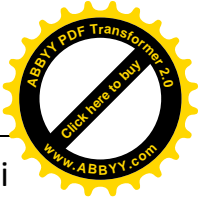
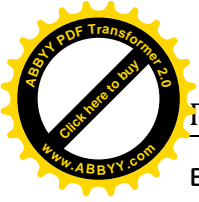
Під моделлю, як зазначали російські дослідники Ю. Захаров, Н. Касаткіна, Б. Невзоров [3], у науці розуміють штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, логіко-математичних формул, фізичної структури тощо, який є аналогічним об'єктові, що досліджується, відображає і відтворює в простішому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами об'єкта, який досліджується.

Розробка педагогічної моделі необхідна, насамперед, для підвищення ефективності управління цілеспрямованим педагогічним процесом, в якому особистість виступає і як мета виховання, і як суб'єкт діяльності [1]. Моделювання виховного процесу передбачає побудову системи, яка функціонує аналогічно досліджуваному об'єкту і є дієвим засобом перевірки правдивості й повноти теоретичних уявлень.

Побудова педагогічних моделей має свої специфічні особливості. В педагогічних моделях основними елементами явищ, які моделюються, можуть бути окремі особистості, соціальні групи, соціальні спільноти, поєднані різноманітними зв'язками та взаємовідносинами. Водночас, на думку А. Дахіна та М. Михеєва [2; 5], будь-яке модельне уявлення предмета дослідження будується відповідно до педагогічних понять, які вже склалися, мають тісні зв'язки з їх змістом, але не обмежуються рамками лише цієї системи.

Виходячи з твердження вчених (В. Штоф, В. Веніков, С. Петрушків, О. Савченко), педагогічне моделювання – пізнавальний процес, спрямований на переробку інформації, в результаті якої у свідомості з'являються образи, що мають певну схожість з відповідними реальними об'єктами дійсності. Сума цих образів дає можливість виявляти властивості об'єктів, які вивчаються, в їх зв'язках і взаємодії один з одним. Спільною властивістю моделей є їх здатність відображати дійсність, де модель виконує функцію компактної організації фактів, встановлювати взаємозв'язки, зважаючи на те, що вона придатна для проведення нових спостережень, які допомагають пояснити явища і факти.

Педагогічне моделювання дозволяє розкрити якісний бік теорії, оскільки «модель – це суттєвий шлях до узагальнення, вона допомагає

виявити те загальне, що отримує більш сувору характеристику і обґрунтування в теорії». Виступаючи складовою практичної перевірки теорії, воно цілеспрямовано створює умови до проведення дослідної роботи [2].

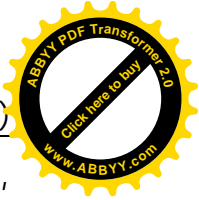
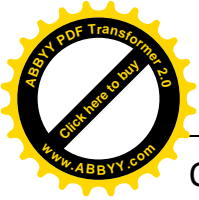
Академік О. Савченко визначає моделювання як «метод дослідження об'єктів на їхніх моделях-аналогах, побудова та вивчення моделей реально існуючих предметів і явищ...» [7, с. 404]. Моделювання як метод дидактичного дослідження дає змогу розглянути освітньо-виховний процес як цілісне явище, а також його елементарну структуру в статичному стані й динамічному розвитку. Більш того, модель дає змогу встановити взаємозв'язок між структурними компонентами, певні особливості й умови розвитку кожного етапу положення про те, що поетапне формування тих чи інших якостей і властивостей можливе лише за умови засвоєння всього обсягу знань, умінь і навичок попереднього етапу, що стимулює перехід від низького рівня до більш високого.

Побудова моделі – необхідний етап вивчення освітньої системи; модель допомагає практично реалізовувати й удосконалювати її. Дані, отримані при вивченні моделі, мають суттєве значення для теоретичного обґрунтування, прогнозування, розвитку, творчого практичного втілення при побудові навчально-виховного процесу.

Досвід моделювання різних видів педагогічної діяльності подано в працях Ю. Бабанського, О. Савченко, В. Слюсаренка, І. Смирнової, В. Шарикової та інших науковців. Сучасні моделі валеологічного виховання школярів, формування в них здорового способу життя розроблені Л. Вашлаєвою, О. Вульфовичем, Н. Денисенко, С. Кондратюк, Г. Митяєвою, Н. Полетаєвою, С. Свириденко, Л. Татарніковою, Т. Шаповаловою та ін. [1; 4; 6; 7; 8; 9; 10]

Методологічне підґрунтя розробки моделі формування умінь і навичок здорового способу життя становили:

- комплекс ідей і наукових положень, зумовлених парадигмою здоров'ятворення, концепції здорового способу життя (М. Амосов, І. Брехман, Є. Вайнер, І. Глинянова, В. Казначеев, Ю. Лисицин, В. Петленко, Г. Царегородцев);
- теоретичні положення концепції особистісно орієнтованої освіти й виховання, гуманізації освіти (О. Бондаревська, І. Бех, М. Віленський,

О. Газман, І. Ісаєв, І. Лернер, В. Сластенін, О. Савченко, А. Тряпціна, І. Якиманська та ін.);

- системно-цілісний підхід до особистості й процесу формування здорового способу життя (Н. Бібик, О. Дубогай, В. Ільїн, Н. Коваль, В. Краєвський, А. Сарапов, Н. Сергєєв, Л. Сущенко та ін.);
- діяльнісний підхід у вихованні учнів (Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.).

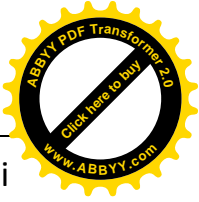
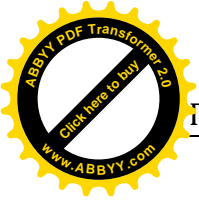
Мета статті – розкрити особливості та зміст моделювання системи формування вмінь і навичок здорового способу життя учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Досвід роботи закладів освіти свідчить, що процес формування здорового способу життя молодших школярів відповідає загальним вимогам до цього напрямку роботи. Виходячи з цих положень та враховуючи психофізіологічні особливості молодшого шкільного віку, зміст формування умінь і навичок здорового способу життя має ґрунтуватися на загальних педагогічних принципах: системності й послідовності, науковості, доступності, зв'язку з життям, природовідповідності, гуманізації, врахуванні вікових та індивідуальних особливостей, взаємозв'язку вимог школи, сім'ї, превентивності. Загальновиховні принципи тісно взаємопов'язані з принципами формування у молодших школярів умінь та навичок здорового способу життя і мають специфічні особливості.

Принцип системності й послідовності полягає в тому, що цей процес у молодших школярів може бути ефективним лише тоді, коли він будується як система. Цей принцип забезпечує послідовність і безперервність змісту формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів, що дає підстави розглядати його як динамічну й інтегративну систему.

Принцип науковості й доступності передбачає міжнаукову інтеграцію у добірї змісту формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів. Доступним для учнів початкових класів є те, що відповідає їх психофізичному розвитку: рівню мислення, обсягові набутих знань, умінь та навичок, практичного досвіду.

Доступність пов'язана з працездатністю й реалізується за такими правилами: від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного.

Принцип зв'язку виховання з життям полягає у застосуванні валеологічних знань і умінь у практичній діяльності, залученні дітей до реальних життєвих умов здорового способу життя.

Зв'язок виховання з життям здійснюється через дотримання певних правил:

1. Конкретна діяльність молодших школярів під час оволодіння вміннями та навичками здорового способу життя.

2. Виконання разом із дорослими оздоровчих вправ, що привчає дітвору нести відповідальність за прийняття рішення, формує в них громадянські якості.

3. Розуміння дітьми їх користі як для себе, так і для інших людей.

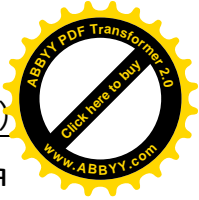
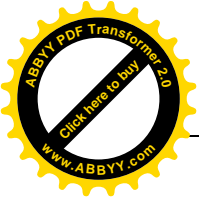
Принцип гуманізації передбачає гуманізацію взаємин педагогів та учнів, повагу дорослих до дитини. Сприяє вихованню людяної, милосердної, доброзичливої особистості.

Цей принцип реалізується у кількох напрямках: розширення й поглиблення загальної гуманітарної культури педагогічних кадрів, орієнтація педагогічної освіти на засвоєння загальнолюдських цінностей, передусім збереження здоров'я, спрямованість підвищення кваліфікації педагогів на створення сприятливих соціально-педагогічних і психологічних умов для збереження, зміцнення, відтворення здоров'я та формування здорового способу життя молодших школярів.

Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Кожен педагог має знати і враховувати індивідуальні особливості дітей, їхні фізичний та психічний розвиток, індивідуальні біологічні ритми, стан здоров'я, волю, мислення.

Підхід до формування здорового способу життя учнів з урахуванням вікових особливостей передбачає знання, вміння, навички, цінності та норми, необхідні для вирішення оздоровчих завдань. Завдання, не вирішене в певному віці, може проявитися згодом і викликати небажані зміни в розвитку особистості, які важко піддаються педагогічній корекції.

Необхідно пам'ятати, що на формування якостей особистості молодшого школяра, його умінь і навичок впливає тип нервової системи, який є основою темпераменту дитини (сангвіністичний, холеричний, флегматичний, меланхолічний типи). Окрім того, індивідуального підходу потребують дітлахи, самооцінка яких завищена або занижена, а також діти з різним рівнем психофізіологічного розвитку.

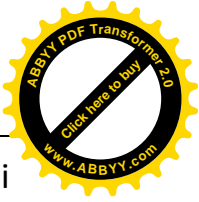
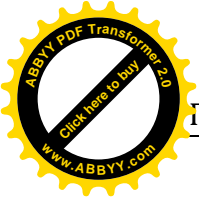
Необхідність здійснення індивідуального підходу до формування умінь і навичок здорового способу життя потребує від педагогів всебічної діагностики стану здоров'я учнів та врахування мотивів до оздоровчої діяльності.

Принцип природовідповідності у вихованні здорового способу життя молодших школярів полягає у ставленні до дитини як до частини природи, передбачає опору на її природні сили й своєрідність. Природовідповідність враховує багатогранну й цілісну вдачу дитини, її анатомо-фізіологічні, психічні, вікові, генетичні особливості. З огляду на це, зміст формування умінь і навичок здорового способу життя має саме природне підґрунтя й охоплює інформацію про його сутність, особисту оздоровчу діяльність відповідно до особливостей статі, структуру здорового способу життя та його вплив на збереження й зміцнення здоров'я, вплив природних факторів на здоров'я людини.

Принцип превентивності (від лат. *Pravehtivus* – запобіжний) вже в початковій школі набуває актуальності. Він полягає у керованій педагогічній діяльності, яка дає змогу теоретично обґрунтувати і практично реалізувати заходи превентивного, упереджувального, профілактичного характеру, спрямовані на попередження, подолання відхилень у поведінці дітей, і запобігати розвиткові різних форм їх асоціальної, аморальної поведінки, а саме: правопорушень, екологічної брутальності, егоцентризму, шкідливих звичок тощо. Принцип превентивного виховання передбачає створення найсприятливіших умов для збереження здоров'я та життя учнів, їх всебічного розвитку на основі гуманності, загальнолюдських цінностей, здорового способу життя, життєтворчості.

Підґрунтям формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів є також принцип ритмічності, який враховує раціональний життєвий режим, та принцип тренуваності – постійне вправляння, що сприяє підвищенню рівня функціональної готовності дитини до певних форм діяльності.

Зазначені принципи – це вихідні положення, які відображають вимоги до педагогічних умов, форм і методів формування умінь і навичок здорового способу життя у молодших школярів. До них можна додати принципи, що лежать в основі суто валеологічного виховання учнів і необхідні при створенні системи формування умінь і навичок здорового способу життя. А саме:

- *віковий принцип*, який передбачає добір видів, змісту і форм діяльності відповідно до провідних потреб дітей молодшого шкільного віку;
- *діяльнісний принцип*, який вказує на те, що дитину виховує не лише педагог і не лише завдяки моралізуванню, а безпосередній життєвий досвід у процесі життєдіяльності;
- *принцип створення валеологічного середовища*, що потребує розвитку таких стосунків, які б сприяли збереженню й зміцненню здоров'я дітей, їх мотивації на здоровий спосіб життя;
- *принцип здоров'язбереження*, що передбачає формування умінь і навичок здорового способу життя в процесі оздоровчої діяльності як шлях до збереження й зміцнення здоров'я;
- *принцип довіри й підтримки*, що потребує віри в можливості дітлахів, підтримку прагнення вихованців до самореалізації й самоствердження;
- *принцип вмотивованості*, спрямований на створення умов для набуття дитиною мотивації на збереження й зміцнення власного здоров'я та оволодіння з цією метою спеціальними вміннями і навичками;
- *принцип результативності*, що орієнтує вихователя та вихованців на якісні перетворення, завдяки яким учень набуває нової для нього якості умінь і навичок, індивідуальних способів їх застосування, долучається до сутності здоров'язберігаючої діяльності.

Педагогічна система формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів, яка впливає зі структурно-еталонної моделі становлення здорового способу життя особистості, представлена на рис. 1.

Педагогічні завдання і зміст їх реалізації впливають з принципу єдності та взаємозв'язку основних елементів валеологічного виховання: валеологічної свідомості й валеологічної поведінки. Серед першочергових завдань педагогів – створення сприятливих умов для накопичення знань і перетворення їх у валеологічні переконання; створення необхідних і достатніх організаційно-діяльнісних умов для набуття й закріплення школярами умінь і навичок, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я; надання допомоги вихованцеві у вдосконаленні умінь і навичок оздоровчої діяльності.

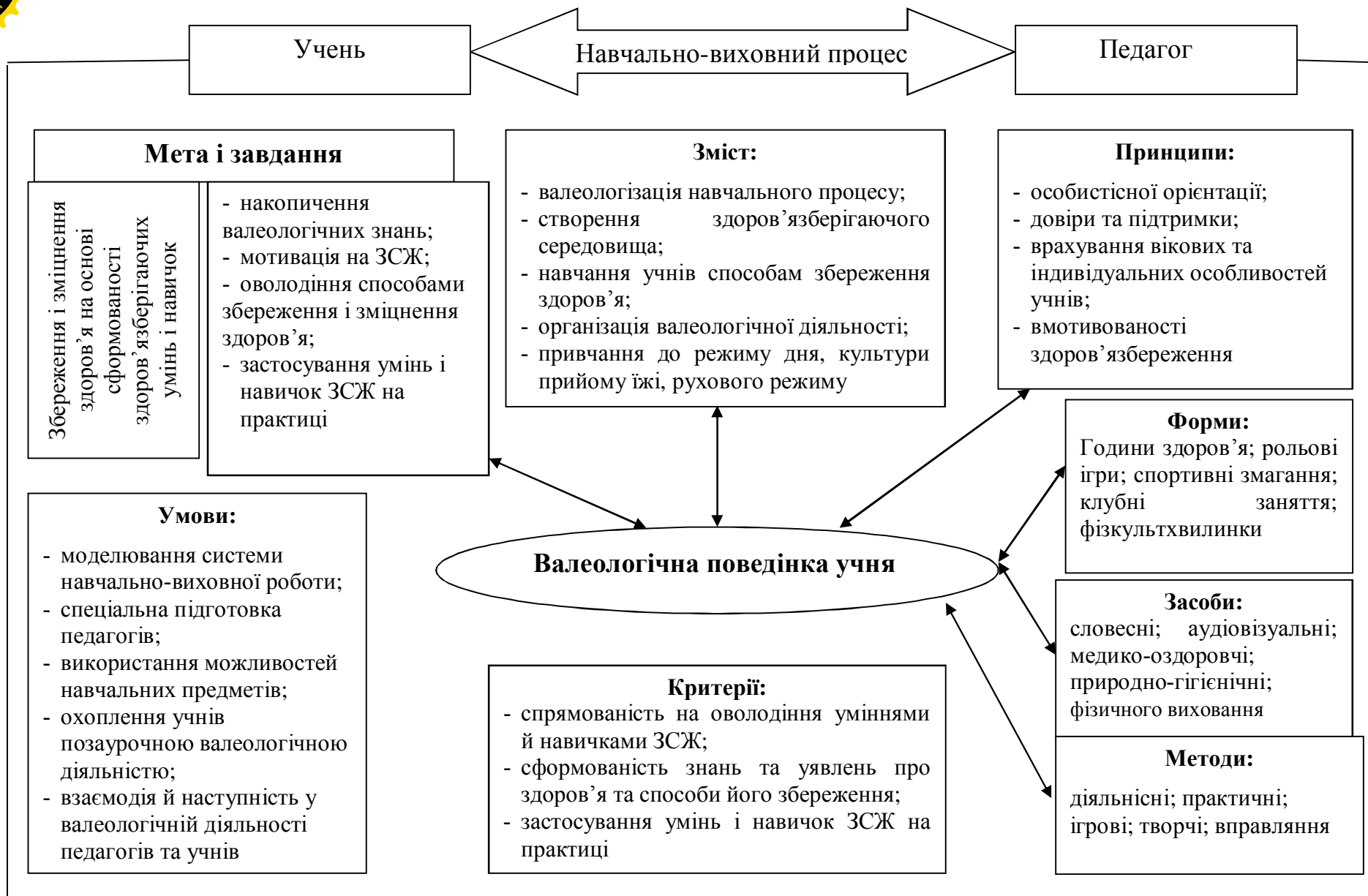
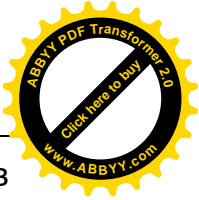
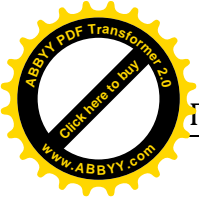

Рис.1. Модель формування умінь і навичок здорового способу життя молодших школярів шкіл-інтернатів

Кінцева мета системи – сформувати в учнів початкових класів валеологічні моделі поведінки шляхом оволодіння уміннями та навичками здорового способу життя. Зміст роботи щодо формування умінь і навичок здорового способу життя спрямований на валеологічну освіченість, валеологічну свідомість, здоров'язберезувальну діяльність молодших школярів.

Модель визначає три основні шляхи навчання дітей умінь і навичок здорового способу життя:

- у процесі опанування основних навчальних дисциплін;
- під час вивчення окремого навчального предмета як носія здоров'язберігаючого змісту;
- через зміст більшості навчальних предметів та позакласної виховної роботи (комбінований підхід).

Етапи формування умінь і навичок здорового способу життя у школярів можуть бути подані в такій послідовності:

1) проблемно-діагностичний етап, який дає змогу визначити рівень сформованості у дітей умінь і навичок здорового способу життя; з'ясувати коло проблем у ставленні учнів до власного здоров'я;

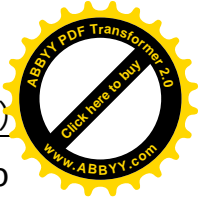
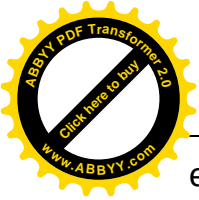
2) когнітивно-світоглядний етап, що забезпечує інформаційно-світоглядну орієнтацію школяра в проблемах здоров'я та здорового способу життя на доступному для його віку рівні; ознайомлення з уміннями й навичками, спрямованими на збереження та зміцнення здоров'я;

3) практичний етап, що передбачає створення умов для активного застосування умінь і навичок у процесі оздоровчої діяльності; проведення заходів, зокрема оздоровчих практикумів, з метою накопичення нового досвіду валеологічної поведінки;

4) результативно-оцінювальний етап активної самостійної діяльності учнів із вправлення набутих умінь і навичок; оцінка результатів валеологічної роботи педагогів.

Результати дослідно-експериментальної роботи дають змогу визначити сукупність педагогічних умов формування умінь і навичок, що сприяють підтримці та збереженню здоров'я молодших школярів.

Насамперед, це підготовка вчителів і вихователів до формування в учнів умінь і навичок здорового способу життя. Важливою умовою є також

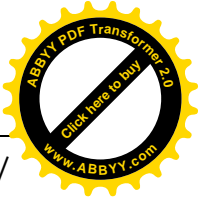
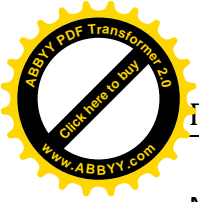
єдність дій учителів і вихователів, створення особливого стилю валеологічних стосунків між педагогами й учнями, що сприяє оздоровленню навчально-виховного середовища, і тим самим, збереженню здоров'я учнів. І, нарешті, формування умінь і навичок здорового способу життя здійснюється успішно за умови єдності процесів організації урочної, позаурочної і позакласної діяльності учнів. Від педагогів вимагається продумана система взаємодії з учнями, покликана формувати в них позитивне ставлення до себе і свого здоров'я, до свого найближчого оточення й людей взагалі.

Для досягнення цієї мети практична робота з учнями у своїй єдності охоплює: 1) використання валеологічного потенціалу всіх навчальних дисциплін; 2) позаурочну роботу в паралелях або в 1–2 та 3–4 класах; 3) заняття клубу «Здоров'ятко»; 4) заняття дітей в спортивних секціях та гуртках з вивчення життя і діяльності людей, які є прикладом провадження здорового способу життя; 5) практично усвідомлену діяльність самих учнів у навчальний та позанавчальний час (участь у шкільних спортивних святах, «Днях здоров'я», змаганнях тощо).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Представлена нами модель розкриває зміст, мету і завдання, принципи, умови, форми, засоби і методи формування в учнів 1–4 класів валеологічної поведінки, містить критерії оцінювання її сформованості. Запровадження цієї моделі у навчально-виховний процес початкової школи сприятиме оволодінню молодшими школярами відповідними здоров'язберезувальними властивостями як важливою складової життєвих умінь і навичок. Для подальшого дослідження перспективним бачиться урахування при організації такої роботи впливу сім'ї, залучення до співробітництва зі школою в цьому плані батьків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (общепедагогический аспект) / Бабанский Ю. К. – М. : Педагогика, 1997. – 92 с.
2. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин // Школьные технологи. – 2002. – № 2. – С. 62–67.
3. Захаров Ю. А. Теория и практика формирования профессионального непрерывного образования / Ю. А. Захаров, Н. Е. Касятнина, Б. П. Невзоров, Т. М. Чурекова. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 1996. – 160 с.
4. Кондратюк С. М. Интегрированный подход до виховання у молодших школярів здорового способу життя: автореф. на здобуття наук. ступеню канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / С. М. Кондратюк. – Суми, 2003. – 20 с.

5. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / Михеев В. И. – М. : Высшая школа, 1987. – 200 с.
6. Полетаева Н. М. Мотивация ЗОЖ в образовании педагога: [монография] / Полетаева Н. М. – СПб : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. – 434 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: [підручник для студентів пед. фак-тів] / Савченко О. Я. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
8. Свириденко С. О. Формування в учнів умінь і навичок здорового способу життя засобами навчально-виховної роботи / С. О. Свириденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – К.: Волинь, 2003. – Кн. 2. – С. 161–166.
9. Смирнова И. Н. Модели обучения / И. Н. Смирнова // Высшее образование в России. – 2006. – № 3. – С. 96–98.
10. Шахненко В. І. Азбука здоров'я молодшого школяра: посібник для вчителя 1–4 класів / Шахненко В. І. – К. : Центр «Магістр», 1998. – 182 с.

РЕЗЮМЕ

Е. Н. Ващенко. Моделирование системы формирования умений и навыков здорового образа жизни учащихся 1–4 классов.

В статье раскрыты особенности создания модели для повышения эффективности управления педагогическим процессом по формированию умений и навыков здорового способа жизни младших школьников. Охарактеризованы общие педагогические принципы и специфические принципы формирования у младших школьников умений и навыков здорового образа жизни.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, модель, младшие школьники, принципы, система, педагогическое моделирование.

SUMMARY

O. Vaschenko Modelisign of system of forming the pupils' of 1–4 classes abilities and skills of healthy way of life.

In the article the features of creation the model of increasing the efficiency of pedagogical process on forming the abilities and skills of healthy way of life of junior schoolchildren are exposed. General pedagogical principles and specific principles of forming the junior schoolchildren's abilities and skills of healthy way of life are characterized .

Key words: healthy way of life, model, junior schoolboys, principles, system, pedagogical design.

УДК 613.97

Л. С. Гармаш, Н. І. Коцур

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
університет імені Григорія Сковороди»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

В статті висвітлені психолого-педагогічні засади формування здорового способу життя студентської молоді. Розглянуті різнобічні аспекти популяризації здорового способу життя у вищому навчальному закладі та шляхи розвитку у студентів мотивації до ведення здорового способу життя.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, студентська молодь, позитивна мотивація, фізичне вдосконалення.